

VZPOMÍNKY NĚKTERÝCH OSOBNOSTÍ ČESKÉHO UNITÁŘSTVÍ NA NORBERTA FABIANA ČAPKA

Václav Rubeš

(narozen 1900, dlouholetý tajemník NSČU, neordinovaný duchovní; s Čapkem se znal od roku 1923, kdy navštívil Čapkovu přednášku o věčném mládí)

„Čapek dovedl své přednášky vhodně osvěžovat humorem, tím udržoval napjatou pozornost posluchačů. Nehlásal nic, o čem předem neměl sám určité zkušenosti.“

Jaroslav Stahl

(narozen 1872, dlouholetý šéfredaktor Cest a cílů, po Čapkově zatčení převzal předsednictví NSČU přes velké osobní ohrožení, jemuž se tím vystavil; s Čapkem se znali od jara 1923, kdy byl na jeho přednášce ve Sladkovského síni)

„Býval mi nejasný pojem člověka-bouřliváka. Ale co jsem poznal doktora Čapka, zdá se mi, že v něm nacházím jeho vtělení. Ovšem v dobrém slova smyslu. Bratr Čapek nesnáší stojaté vody, nestrpí ulpívání na formách, je nepřítelem dogmat.“

Miloš Mikota

(narozen 1919, ve Svobodném bratrství vyrostl, pracoval pro unitářskou mládež a poté dlouhá desetiletí jako ordinovaný duchovní NSČU v Brně; s Čapkem se znali se od roku 1922, od Mikotových tří let)

„Ještě než nás Němci obsadili, dostali jsme pozvání k účasti na konferenci mládeže IRF, která se konala téhož roku ve Švýcarsku. Bohužel delegáti z Prahy se tam nedostali, protože je Němci nepustili. A na to jsem si stěžoval bratru Čapkovi, když jsem jej opět jednou vyprovázal ze semináře [teologického, který Čapek zorganizoval v době protektorátu, pozn. red.] na Letnou, kde bydlel. Bratr Čapek mi na to odpověděl, že nemáme čeho litovat, když to nebylo v našich možnostech (svěřil jsem se mu totiž, že jsem chtěl venku se zapojit do boje proti nacismu), a dále řekl, že on tu možnost měl, že mohl odejet za hranice, ale že to neudělal kvůli nám. „A kdybych měl i zemřít, stojí to za to povzbuzovat skleslé a učit lidi žít radostně, zdravě a šťastně, učit je opravdové lásce a pospolitosti, zdravé víře a optimismu a naději v lepší příští, co Ježíš nazval královstvím božím v nás, mezi námi a na celém světě. Tady jsem, abych o toto bojoval.“ Snad to řekl jinými slovy, ale měla tento obsah. A ještě mi řekl, jak je rád, že jsem se přihlásil do unitářského semináře. „Vidíš, kdybys jel do Švýcarska, oč bys přišel,“ řekl. V té chvíli jsme si ještě více rozuměli. Stiskli jsme si ruku, však naposled. To jsme tehdy ovšem ještě nevěděl, ale slíbil jsem bratru Čapkovi, že ve studiu vytrvám a stanu se také hlasatelem tvůrčího náboženství. Tato vzpomínka a tento slib mě vždy posílily, když jsem snad někdy zaváhal a zakolísal.“

Marie Mrákotová

(narozena 1904, od 1956 vedla Sdružení unitářských žen, laická kazatelka; s Čapkem se znala od roku 1924)

„K ulehčení práce na sobě vymýšlel různá hesla, která často opakovaná se projeví v jednání. Dal vytisknout na desky krátká motta, která pověšená nad umyvadlo nebo nad noční stolek se častým viděním a opakováním vryjí do paměti. Například „ve mně je zdraví, síla, radost“, „denně v každém ohledu více zdraví nabudu“, „na vše půjdu s humorem“ a nejnámější bylo „vždy s úsměvem“. [...] Svě velké znalosti o bohatství duše použil při poradách duchovní hygieny. Ač měl hodně dobrých výsledků, nechtěl se dr. Čapek v této činnosti vyžít. Říkal: „Od toho jsou lékaři, aby pomáhali nemocným, já chci ukazovat lidem cestu, jak mají správně žít, aby nemocní nebyli.“

L. Kominíková

(členka NSČU)

„Vedle vědecké své činnosti byl básník slova. Jeho meditace, vyplývající z pokorné sounáležitosti osobní s dílem božím, jsou prozářeny odhodláním žít v tomto duchu a spojit v jeden kruh všechny lidi dobré vůle.“

Miroslav Starosta

(vedoucí mládeže, v Unitarii vyrůstal, po roce 1990 ve vedení pražské obce)

„Kdo by neznal muže menší postavy se známým černým motýlkem? Jeho hlavu s prošedivělým bujným vlasem? Jeho pohyby byly plné energie a svěžesti. A hlas, ten byl vždy jen přísný. Vzpomínám si na léta po vypuknutí světové války, kdy nás v pátečním řečnickém semináři sedávalo asi jen deset. Byly to zážitky, které se hluboce vtiskují do nitra každého přítomného. Kolikrát bratra Čapka napadla myšlenka, kterou si okamžitě zaznamenával do svého malého notýsku. Po výkladu však přišly doby, kdy bratr Čapek chtěl vidět prakticky výsledek své práce. Referátem nebo nějakou vzpomínkou, na kterou se nejlépe pamatujeme, jsme měli ukázat, jak jsme se naučili přednášeti. Učitel byl bratr Čapek velmi přísný. Všichni jsme se v dobu těchto zkoušek krčili, ale jeho zraku neušlo nic. Na křesle, ve kterém seděl, se jen potočil, aby se přesvědčil, kdo je tím žáčkem, který se tak schovává. Musím říct, že pro nás mladé to byla perná škola, která nám však hodně dala pro život. Hluboce jsme si všichni oddychli, když byla druhá hodina, ve které přednášel doktor Hašpl unitářské dějiny, neboť bratr Hašpl tak přísně nezkoušel. Nyní litujeme, že těch večerů strávených v kruhu našeho milého bratra N. F. Čapka nebylo více.“

Karel Fasse

(narozen 1878, člen ÚSS a předseda NSČU; s Čapkem se znal od 1921)

„Bylo to v roce 1921, když jsem u pražského Obecního domu zahlédl nenápadné ohlášení přednášky Dr. Čapka. Tázal jsem se: Je myšlenka svobodného a kladného uznání božích řádů, bratrské spolupráce a radostného poměru k životu myšlenkou, kterou hledáš? Jako mnozí cítil jsem potřebu společenství s podobně smýšlejícími. Vešel jsem. Poznal jsem bratra Čapka a našel jsem, co jsem hledal. Viděl jsem, jak hovoří prostě, živě a přesvědčivě, plně zaujímaje pozornost posluchačů. Přinášel nové myšlenky, bázní, ale poznáním božské moudrosti, lásky, divů a řádů světa, myšlenky služby lidem.“

Karel Hašpl

(narozen 1904, ordinovaný duchovní NSČU, pokračovatel v Čapkově díle a jeho zeť; s Čapkem se znal od roku 1922)

„Vzpomínám často na své první setkání s bratrem Čapkem, které rozhodlo o celém mém životě. Přednášel o jednom lednovém úterý 1922 v malém sále Obecního domu asi třiceti posluchačům, kteří seděli kolem dlouhého stolu. Mluvil o moderní výchově dětí a pokladech uložených v dětské duši. Přednesl také text první písničky, kterou napsal pro Svobodné bratrství, Spojme zpěvem tlukot srdcí, a podal k ní výklad. Byl jsem jeho přednáškou a názory tak nadšen a zažil jsem toho večera takový duševní přelom, že jsem si ani neuvědomoval, jak jsem se dostal domů. Jen v duši se mi stále ozývala touha jít společně s tímto velkým duchem.“

R. Hejl,

(člen NSČU; s Čapkem se znal od roku 1912)

„Zajímá mě se od mládí o nauky lidoznalecké. Roku 1912 předplatil jsem si měsíčník Talent vydávaný v Brně redaktorem N. F. Čapkem. Opatřil jsem si také jeho knihu Jak poznám vlohy a náklonnosti člověka na první pohled a požádal jej o rozbor talentu a charakteru podle fotografie. Tento posudek velmi mně prospěl cennými radami. [...] Roku 1921 jsem zahlédl pozvání k přednášce o Americe, pořádané N. F. Čapkem v Obecním domě. Zašel jsem tam a pozorně poslouchal. Přihlásil jsem se po

přednášce jako starý známý; přišel jsem podruhé, potřetí a již jsem zůstal věren hnutí založenému dr. Čapkem. [...] Tři shromáždění utkvěla mi zvláště v paměti: Prvá manifestace Svobodného bratrství 2. dubna 1922, kdy jsme naplnili Smetanovu síň Obecního domu za přítomnosti reverenda W. D. Drummonda, delegáta IARF. Nadšení a bratrské ovzduší této schůze mohu srovnati jen s náladou krásného prvního společenského večera v Holešovicích. Tehdy jsme se sami obsluhovali čajem a zákusky, měli jsme vlastní humoristickou kapelu a bylo to tak krásné, že se nikomu nechtělo domů. Třetím památným shromážděním byla slavnostní promoce, konaná 4. července 1934, kdy zástupci meadvillské fakulty přijeli do Prahy, aby zakladateli Svobodného bratrství a předsedovi českých unitářů N. F. Čapkovi udělili hodnost doktora bohosloví honoris causa. Dosud jsem nezapomněl na pozdrav doktora Cornishe, prezidenta amerických unitářů. Pravil mezi jiným: „*Shromáždění jsouce v této univerzitní síni (Karlovy univerzity) jako bratři, jsme spojeni láskou k Bohu a ve službě lidem.*“ Není to celý program v několika málo slovech?“

František Vincker

(narozen 1899, předseda ÚSS; s Čapkem se znal od roku 1924)

„Pamatuji se velmi dobře. Bylo to na jaře 1924, kdy jsem bratra Čapka poprvé slyšel kázat v kostele Mikulášském na Starém městě. Byl jsem na něho upozorněn svou snoubenkou, nynější mojí chotí, a její maminkou. Přiznám se, že jsem šel na přednášku s dychtivostí a i zvědavostí; tenkrát bylo více českých misionářů, kteří v poválečné době přicházeli na veřejnost a hlásali svá náboženství. K jejich cti budiž zdůrazněno, že se všichni navzájem snesli, že se nepotírali, ani si nenadávali; přesto vyplnila se i na nich slova bible „*pleva se oddělí od zrna*“, neboť většina těchto nových hnutí nenabyla zvláště mimo Prahu valného významu. Vidím Čapka jako dnes, muže menší postavy, v šeru kostela svítí jeho bílá náprsenka, od ní odráží se černý motýlek. Typická hlava s hojným vlasem. Jeho pohyby jsou prosté, přirozené, nic teatrálního; je v civilním šatu. Čte z Mardena, pak z bible. Potom řeční. Jeho věty jsou jednoduché, řadí myšlenku vedle myšlenky, logické závěry mnohdy jen napoví. Často užívá příkladů ze života. Zpestřuje to jeho řeč a nutí posluchače k stálé pozornosti. Cizích slov užívá jen v krajní nutnosti. Byl jsem velmi spokojen, ba nadšen. Uvědomil jsem si, že mluví mi ze srdce.“

Alexandra Křemenová (později Kousalová)

(narozena 1900, členka NSČU; Čapka poznala 1923 na cyklu přednášek O duši, od 1932 pro něj pracovala jako sekretářka)

Píší se přednášky

„Pro psaní přednášek měl pan dr. vyhrazen vždy pátek a sobotu. Ve čtvrtek pak sám se připravoval a sbíral myšlenky pro novou přednášku. Ty si zapisoval na kus papíru, právě jak ho napadaly, a pak teprve, když se probral ze zahloubání, do kterého se vždy ponořoval, očísloval si myšlenky, jak je pro stavbu proslovu potřeboval, a podle těchto poznámek, které tvořily jen krátká hesla, diktoval přímo do přístroje.

Ale i na toto diktování se připravoval a vytvářel příhodnou náladu. Byla jsem upozorněna paní Májou, že pan dr. si nepřeje býti při diktování vyrušován, abych sama hleděla, aby ho nic okolního nerozptylovalo nebo nerušilo. Slíbila jsem, že budu dodržovati všechny pokyny, které jsem dostala. Věděla jsem, že pan dr. je zvyklý na absolutní přesnost. Opoždění o minutu vyneslo pohled, na který se nezapomíná. Úderem deváté hodiny klepala jsem na dveře jeho pracovny. Bývalo jeho zvykem, že preludoval na harmonium, někdy i zpíval některou ze svých písní. Na jeho vyzvání vstoupila jsem do jeho pracovny a po stručném pozdravu rychle si připravila psací stroj, zapsala název přednášky do seznamu a tiše čekala na jeho diktování.

Zajímavé je, že i tak skvělý řečník, jakým byl pan dr. Čapek, měl zpočátku obavy, jestli bude mít dost námětů a jestli se ta přednáška bude líbit. Při tom mi obvykle ukazoval popsané papíry s poznámkami. Samozřejmě, že jsem mu jeho obavy vymlouvala, a tak po kratičkém rozhovoru začal pan dr. diktovat. Začínal skutečně zvláštním způsobem, živě, bezprostředně, že hned v prvních větách zaujal posluchače. Jeho jiskřivý humor se všude proplétal, celý řetěz příhod a příkladů doprovázel jeho myšlenky.

Na začátku nesměl být nikým vyrušován, ani nikdo z rodiny nesměl vstoupit, žádný telefonický rozhovor nebyl spojen. Teprve, když se jak náleží vžil do svého tématu a „rozfofroval“ – jak sám říkával – pak teprve mohly být eventuální vzkazy nebo dotazy vyřízeny.

Při diktování buď seděl u svého psacího stolu, na začátku vždycky, potom i přecházel po pokoji, zastavoval se u mého stroje, opřel se o knihovnu, která stála právě před ním. V tomto stadiu diktování mohla jsem si již dovolit různé poznámky týkající se tématu. Obvykle to byla otázka, jestli dobře rozumím tomu, co právě v předchozím odstavci naznačil. Rozvinula se krátká debata a výsledek býval, že pan dr. připojil ještě další bohaté vysvětlení k tomu, co předtím řekl.

Často se stávalo, že byl sám nadšen tím, jak se mu podařilo vystihnout a vyjádřit myšlenku, a šel do vedlejšího pokoje, aby to přečetl paní Máje. Potřeboval takové malé chvíle oddechu. V těchto chvílích dostával dopoledne malý hrneček polévky, kterou velmi rád jedl, a odpoledne koflíček kávy. Byl velmi malým jedlíkem a ve výběru velmi skromný.

Po těchto malých přestávkách pak znovu se ponořoval do tématu. Když měl několik bodů z poznámek vyčerpáno, vystříhl je a vítězoslavně hodil do koše. Ke konci přednášky vypadaly jeho poznámky velmi zábavně. Stávalo se velmi často, že množství námětů by bylo klidně vystačilo ještě na dvě nebo tři další přednášky, ale všechno putovalo do koše.

Pan dr. uměl skvěle diktovat do stroje. Poprvé jsem měla opravdu velkou obavu, jak bude se mnou spokojen, ale velmi brzy se ukázalo, že moje obavy byly zbytečné. Také na něm bylo vidět uspokojení. Byly to posvátné chvíle, kde vycitřovala jsem zvláštní sílu, která se shromažďovala kolem pana dr., a také jsem viděla, že jeho duch je spojen s jinými sférami.

Stávalo se často, že zůstal sedět v křesle a šeptal sotva slyšitelná slova, že mluvil přímo z jakési extáze. V tom okamžiku napnula jsem všechny svůj um a pozornost, abych ani slabiku neztratila, abych všechno zachytila. V takové chvíli nesměla jsem ho v nejmenším vyrušit. Někdy zase stál nad svým strojem a jak jsem mohla jen zlomkem vteřiny pozvednout oči, viděla jsem, že se nedívá z tohoto světa. Jeho zrak zvláště planul a díval se z veliké dálky, asi tak, jako když se duše odpoutává od těla a ještě na chvíli se dívá lidskýma očima. Pak zase poznenáhlu se dostával do obvyklého způsobu diktování. Když byla přednáška hotova, rovnal si popsané stránky s opravdovým potěšením a vkládal do zvláštních kožených desek, které vždycky používal při přednášení. Ještě několikrát chtěl slyšet moji kritiku, a pak konečně odložil svou starost. Když jsem pak odcházela domů, rozloučil se krátce a odcházel obvykle k večeři nebo k obědu.

Tím ovšem nebyly ještě všechny práce s přednáškou hotovy. Nejprve ji přečetl vcelku paní Máje, a pak ji dodatečně pan dr. upravoval. Jednak si podtrhl význačná slova kvůli přednesu, pak vyznačil si jednotlivé stati barevnými tužkami, takže když jsem ukládala přednášky do archivu, byly velmi pestré. Zhusta pan dr. ještě dopisoval věty nebo i celé odstavce nebo zase mnohé vynechal, přeházel stránky, a tak se stávalo, že jsem byla při poslouchání jich v neděli velmi často překvapena nastalými změnami. Často říkával pan dr., že z těch přednášek má on ze všech nejvíce, protože jednak přípravou na ně získává mnoho z duchovních sil, pak když si je čte několikrát před přednáškou získává silou a dobrými sugescemi, které jsou v nich obsažené, a nakonec ještě když je dvakrát přednáší a vkládá do nich celé své srdce, celou osobnost, nejenže vydává, ale také přijímá onen ohlas a nadšení svých posluchačů, které ho posilují k nové práci. Byl přesvědčen o tom, že čím více se duchovních hodnot rozdává, tím více se jich opět k člověku vrací a přibývá. Čerpal z vděčných pohledů a úsměvů posluchačů, kteří ho míjeli a vřelým stisknutím ruky mu děkovali při svém odchodu ze sálu. Stál u východu z haly a těšil se z toho, že může tolik lidem dát.“